

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОТЕХНІК З ПОДОЛАННЯ ДЕСТРУКТИВНОЇ АГРЕСИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Публикация посвящена рассмотрению проблемы агрессивного поведения подростков. Автором проведен краткий анализ видов агрессии (физической, вербальной, непрямой, негативизма). Рассмотрены особенности применения психологических игр и упражнений, арт-терапевтических занятий, тренингов и аутотренинга при работе с подростками, имеющими эмоционально-поведенческие расстройства. Материалы могут быть использованы школьными психологами, педагогами, студентами-практикантами, а также родителями учеников подросткового возраста.

Під агресією слід розуміти поведінку, яка ображає, принижує інших людей. Також агресією називають сильну активність, прагнення до самоствердження за рахунок оточуючих. Як зазначає Орбан-Лембрик Л.Е., **агресія** – індивідуальна чи групова форма деструктивних дій чи поведінки особистості, яка спрямована на використання сили, нанесення фізичної або психологічної шкоди людям та суперечить нормам існування у соціумі [1; 432]. Серед форм агресивних реакцій можна виділити фізичну агресію (використання фізичної сили проти іншої особи), вербальну агресію (висловлення негативних почуттів через крик, сварку, погрози, прокляття), непрямую агресію (дії, що спрямовані на завдання емоційної шкоди іншій особі непрямим шляхом: плітки, злі жарти, спалахи гніву), негативізм (опозиційна манера поведінки).

Агресію як прояв сильної активності можна спрямувати в конструктивне русло, перетворивши її на спортивний азарт («Я Вам доведу, що можу виконати це завдання краще!»), відреагувавши її (виконавши важку фізичну роботу, наприклад поколовши дрова, пересунувши меблі). Також досить ефективному відреагуванню агресії сприяють регулярні заняття спортом. До покращення емоційного стану призводять прогулянки з собакою, що вимагають постійного активного руху. Але є деструктивна агресія, спрямована на руйнування матеріальних та духовних цінностей суспільства, завдання фізичної або психологічної шкоди іншій людині, а також на саморуйнування. Таку агресію відреагувати значно складніше. Однією з ознак деструктивної агресії є її некерованість з боку моральних переконань особистості. Наприклад, сильне бажання помститися за образу (реальну або уявну) примушує людину шукати безліч способів покарати «винного», інколи забуваючи про загальнолюдські цінності.

Агресивність є однією з характеристик поведінки; інколи людина навіть не помічає, що деякі з її поведінкових реакцій є агресивними та шкодять оточуючим. Особливу увагу таким реакціям слід приділяти у випадку сімейної взаємодії. Адже, стримуючись у суспільстві (наприклад, на роботі або при спілкуванні з однокласниками), дехто може «розслабитися» вдома, внаслідок чого страждають близькі люди. Зазвичай так вчиняють невротичні особистості, але до конфліктної взаємодії в сім'ї схильні не тільки невротики, а й підлітки: в період дорослішання рівень домагань значно відрізняється від рівня можливостей, а прагнення самоствердження в колі однолітків виступає на перший план. Провідною діяльністю підлітків є інтимно-особистісне спілкування, тобто бажання бути «своїм», «крутим» перш за все в групі однолітків. Але в той же час від батьків вимагається визнання того, що підліток має право поводитися як дорослий. З боку батьків дорослість означає перш за все відповідальність за свої вчинки, повагу до інтересів сім'ї, визнання правил поведінки в суспільстві. Підліток насамперед прагне бачити дорослість як можливість мати усі права дорослої людини та володіння атрибутами дорослого життя (гроші, гарний одяг; можливість пізно повертатися додому, палити, вживати різноманітні напої; пробуджується цікавість до різноманітних аспектів сексуального життя). Конфлікт між прагненнями та можливостями має для підлітка руйнівні наслідки, тому критичний період може завершитися підлітковою кризою, яку важко переживає уся сім'я.

В цей час значну підтримку і дітям, і батькам можуть надати сімейні та шкільні психологи. В залежності від завдань, які має на меті виконати психолог, добирається батарея методик, що взаємодоповнюють одна одну. Психотехніка – інструмент здійснення психологічного впливу; психотехніки є дуже різноманітними за своїм змістом та формами реалізації. Арсенал психотехнік, що застосовуються спеціалістами для подолання емоційно-поведінкових розладів, є досить широким. Зокрема, використовуються тренінгові заняття, психологічні ігри та вправи, заняття з арт-терапії, аутотренинг. Як зазначає Сакович Н.О.[2; 9], поєднання ігрової терапії та арт-терапії є вдалим саме при роботі з агресивними підлітками завдяки наступним перевагам:

- відсутність дискримінації за будь-якими ознаками;
- можливість невербального спілкування (діти з неблагополучних сімей не завжди мають достатньо високий рівень володіння мовленням);
- можливість актуалізувати латентні ролі та стани, ті форми поведінки, що знаходяться у витісненому вигляді або мають слабкий прояв у повсякденному житті підлітка;
- можливість вільного самовираження та самопізнання.

Завдяки різноманітним психологічним іграм та вправам підлітки мають можливість відреагувати та зрозуміти свої емоції та почуття, зробити образ «Я» більш гармонійним, реалізувати творчі здібності.

МЕТОДИКА «СОНЕЧКО». Завдяки даній методиці підліток може провести самодіагностику самооцінки. Це хороша діагностична вправа для психологів, педагогів, батьків. Перед виконанням вправи дається наступна інструкція: «Перед Вами чистий білий аркуш паперу. Намалюйте на ньому сонечко з промінчиками. Кожен промінчик – це Ваша позитивна риса. Спробуйте пригадати усі свої позитивні якості та зазначити їх на малюнку». Також слід наголосити на обов'язковому самостійному виконанні вправи. Не варто підказувати, де та як слід малювати сонце, адже підліток «промальовує» власну самооцінку. При аналізі малюнку важливо звернути увагу на розмір та розташування сонечка на аркуші (розташовується у центрі аркуша або в куточку), кількість промінчиків, колір сонця, «обличчя» сонця, деталі малюнку (можливими є не тільки позитивні відгуки про себе, але й прояв агресивного ставлення до власної особистості; також підліток може намалювати сонечку деякі частини тіла). Як варіант можна запропонувати підліткам обрати кольоровий аркуш, на якому буде зроблено малюнок. Колір аркушу теж надасть інформацію про емоційну сферу підлітка (зокрема, про пануючий настрій) та його ставлення до себе. Бажано надати кожному підліткові індивідуальну консультацію щодо його малюнка. Припустимо надати загальний коментар, але потім слід провести індивідуальну консультацію. Для підлітка важливим є той факт, що він має можливість самостійно дійти висновку про необхідність співпраці з

психологом щодо вирішення особистих проблем. Треба враховувати можливість прояву захисних реакцій з боку підлітків, тому не можна примушувати обов'язково виконувати дану вправу, а варто добирати інші форми роботи.

ВПРАВА «ПЕЛЮСТКИ ТРОЯНД». Можливими є різні назви даної вправи: «Сонячне сяйво», «Місячне сяйво», «Веселка у подарунок» та ін.. Суть вправи в тому, щоб допомогти підліткам опанувати прийоми безконфліктного спілкування та навчити їх так званим «словесним погладженням». Всі учасники (разом з ведучим) стають в коло. В центрі кола – та людина, яку мають «обдарувати» (наприклад, привітати з Днем народження). Ведучий показує приклад, як само слід вітати: «Іринко, я вітаю тебе з Днем народження та осипаю пелюстками троянд (обливаю сонячним сяйвом, теплим літнім дощиком, осипаю весняними веселками та ін..)». Далі треба м'яко повести руками в бік обдарованої, ніби ласкаво огортаючи її цим самим сяйвом або пелюстками квітів. Обдарована дякує, і слово передається наступному учасникові. Психолог аналізує пози, в яких стоять учасники, коректно виправляючи агресивні рухи та побажання у бік обдарованої. Частина учасників може висловлювати не дуже коректне ставлення до обдарованої, і замість «осипання квітами» робить рухи, більше схожі на кидки та штовхання. Тоді ведучий повторює за учасником: «Отже, Віктор осипав Ірину першим сніжком», і з привітною посмішкою робить м'який рух в бік обдарованої, ніби лагідно огортаючи сніжком. Далі ведучий дякує за побажання та передає слово наступному учаснику. Дехто з підлітків боїться емоційно розкритися, щоб не виглядати занадто вразливим. Тоді завданням психолога стає допомогти висловити приємні побажання, коректно підказуючи потрібні слова. Наприкінці вправи обдарована дякує усім. Можливим є шерінг – усі учасники висловлюють свої враження від виконання вправи, наголошуючи на приємних моментах та труднощах, які виникли під час спільної взаємодії.

ТРЕНІНГ РОЗШИРЕННЯ РОЛЬОВОГО РЕПЕРТУАРУ ПІДЛІТКА, розроблений Яничевою Т.Г та Березниковим А.А. [3; 193-210], сприяє, зокрема, напрацюванню навичок ефективної комунікації, безконфліктної взаємодії в групі та формуванню позитивної «Я-концепції» підлітка.

Задля покращення спілкування з підлітками, зменшення конфліктності спілкування, попередження агресивних поведінкових реакцій батькам та вчителям варто враховувати наступні поради:

1. Постійно проявляйте увагу до дітей, їхніх справ (але без тотального контролю, позиції «батьки (вчителі) завжди праві»).
2. Надавайте молодшим членам сім'ї (учням) можливість висловити власну позицію, відчуті відповідальність за власні дії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – С. 95 – 101.
2. Сакович Н.А. Игры в тигры: Сборник игр для работы с агрессивными детьми и подростками. – СПб: Речь, 2007. – 208 с.
3. 18 программ тренингов: Руководство для профессионалов /Под науч. ред. В.А.Чикер. – СПб.: Речь, 2008. -368 с.

УДК 811.133.1'342.9

Віничук Л.С.

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ІНТОНАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Інтонація являється важливим средством оформлення французького речевого потоку. Изменения в интонации современного французского языка осуществляется в результате мелодической интерференции и функциональной вариативности интонационных форм. Особенности диалектов разных регионов Франции, социолекты различных профессиональных групп в значительной степени влияют на мелодику французского предложения и особенно на ударение, как важнейшего фактора интонационной системы.

Інтонація відіграє надзвичайно важливу роль в оформленні мовленнєвого потоку тієї чи іншої мови і особливо французької, яка є більш емоційною та експресивною у порівнянні з іншими мовами. У цьому зв'язку дослідження інтонаційних процесів у французькому реченні не втрачає своєї актуальності і в наші дні.

Значний внесок у визначення інтонації як важливого чинника емоційного забарвлення французької мови зробили видатні французькі лінгвісти П. Делятра, П. Леон та М. Леон, М. Граммон, а також відомий вітчизняний вчений Л. Щерба. Заслуга П. Делятра полягає насамперед у тому, що він визначив основні базові характеристики інтонації (інтонемі) нормативної французької мови [3]. Запропоновані ним інтонаційні моделі французького речення різних комунікативних типів (розповідне, питальне, окличне тощо) широко використовуються у навчанні французької як іноземної мови і в наші дні.

Аналіз наукових досліджень французьких вчених показав, що інтонацію вони розглядають у нерозривному зв'язку з наголосом, ритмом, паузами та тривалістю ритмічних груп. На відміну від української чи російської мови окремі слова у французькому мовленнєвому потоці частково втрачають свою фонетичну самостійність, об'єднуючись у групи слів (ритмічні групи). При цьому наголошується не окреме слово, а останній склад ритмічної групи. Об'єднанню слів у ритмічні групи сприяють такі фонетичні явища як зв'язування (liaison) та зчеплення (enchaînement), завдяки яким здійснюється безперервність мовленнєвого потоку з наголосом на останньому складі. Порівняємо французьке і українське речення: *Це дуже красуве місто. C'est une très belle ville.* В українському реченні наголошеними є всі три слова. У французькому реченні наголос падає на останній склад ритмічної групи. У зв'язку з цим французам часто закидають, що вони не говорять а співають.

Основні положення П. Делятра, який науково обґрунтував, що незавершеність у французькому розповідному реченні характеризується значним підйомом мелодичного тону, а завершеність – його спадом, знайшли своє продовження у дослідженнях діалектних особливостей французької інтонації. Так було доведено, що в багатьох регіонах Франції, особливо у мовленні побутового характеру, спостерігається подовження передостаннього складу ритмічної групи, що безумовно впливає на мелодику французького речення. Ф. Картон визначає їх як мелодичний спад та мелодичний розрив [2;126]. Під мелодичним спадом він розуміє зниження тону голосу на передостанньому складі, що дозволяє більш яскраво виділити голосну останнього складу.

Аналізуючи інтонаційні особливості мовлення різних соціальних та професійних груп, вчені дійшли висновку, що вони значно відрізняються від базових інтонаційних моделей П. Делятра. Так мелодична лінія, яка завершує фразу, не завжди знижується, а незавершеність виражається більшим підйомом мелодичного тону ніж в моделі П. Делятра. Численні дослідження соціолектів були зумовлені необхідністю визначення функцій інтонації, які детально описав у своїх працях П. Леон [4]. Важливо, що